

SIVILOMBUDSMANNEN

Ullersmo fengsel
Dokumentsenteret, Pb. 694
4305 Sandnes

Vår referanse
2017/1261

Deres referanse

Vår saksbehandler
Aina Holmén

Dato
30.07.2018

Svar på oppfølgingsbrev fra Ullersmo fengsel og forvaringsanstalt

Det vises til brev fra Ullersmo fengsel og forvaringsanstalt datert 15. mai 2018. I brevet orienterer institusjonen om sin oppfølging av Sivilombudsmannens anbefalinger gitt i rapport som ble publisert 13. februar 2018. Rapporten bygger på besøk gjennomført av Sivilombudsmannens forebyggingsenhet 29.–31. august 2017.

1. Generelt om oppfølgingen av anbefalingene

Sivilombudsmannens gjennomgang viser at fengselet har fulgt opp flere av rapportens anbefalinger. På noen områder gjenstår likevel utfordringer som utgjør risiko for umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Det bemerkes at oppfølgingen av enkelte funn, som opplevelse av trygghet hos de innsatte, delvis har sammenheng med rammebetingelser fengselet ikke selv direkte styrer.

Nedenfor gis enkelte merknader til fengselets oppfølging. På noen områder bes det om supplerende informasjon om oppfølgingstiltak. Der det anmodes om supplerende informasjon, er dette uthevet. Ombudsmannen merker seg også at det fortsatt gjenstår en del arbeid på områder der det etter ombudsmannens syn hadde vært mulig å gjennomføre tiltak raskere.

2. Fysisk standard

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet i samarbeid med Statsbygg har igangsatt prosjekteringsarbeider knyttet til renovering av avdeling Z-øst. Cellene vil bli pusset opp og utstyrt med eget toalett og vask, og avdelingen vil få nytt ventilasjonsanlegg. Renoveringen vil starte høsten 2018, og avsluttes i første halvdel av 2019. Det er positivt at avdeling Z-øst skal renoveres og at nytt ventilasjonsanlegg skal anskaffes.

Det bes om en orientering når disse tiltakene er ferdigstilt.

3. Mat gjennom luke i celledør

Sivilombudsmannen har merket seg at det er utarbeidet nye rutiner vedrørende utdeling av mat på avdeling Z-øst, og at innsatte og varetektsinnsatte på avdelingen nå som hovedregel får all mat servert gjennom åpen celledør.

4. Fortrolige samtaler med helsetjeneste og advokat

Sivilombudsmannen har merket seg at samtalerommet i avdeling Z-øst, i forbindelse med renovering av avdelingen, vil bli isolert slik at det er mulig å ha en fortrolig, uforstyrret samtale der. Renoveringen skal være ferdig første halvdel av 2019. Frem til renoveringen er ferdig anmoder Sivilombudsmannen fengselet om å sørge for at innsatte på annen måte har mulighet til å gjennomføre fortrolige samtaler med helsetjeneste og advokat.

5. Dokumentasjon av vedtak og tilsyn ved bruk av sikkerhetscelle

Fengselet beklager at rutinen for beslutninger om tiltak etter straffegjennomføringsloven § 38 ved flere anledninger ikke har blitt fulgt. Ut fra fengselets svar kan Sivilombudsmannen likevel ikke se at det er foretatt tiltak som sikrer at gjeldende regelverk nå blir fulgt. I sin besøksrapport pekte ombudsmannen videre på at det var alvorlige mangler ved fengselets system for loggføring ved bruk av sikkerhetscelle. Heller ikke på dette punkt er det klart hva fengselet har gjort for å sikre korrekt og pålitelig loggføring

Sivilombudsmannen ønsker å bli informert om hvordan presiseringen av gjeldende regelverk for vedtak om tiltak etter straffegjennomføringsloven § 38 er blitt gjort overfor ansatte. Ombudsmannen ønsker også tilsendt fengselets nye rutiner for bruken av sikkerhetscelleprotokoll og føring i fengselets datasystem, samt hvordan ledelsen fører kontroll med overholdelsen av disse.

6. Fysiske forhold på sikkerhetscelle

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet har bestilt klokke som vil bli montert på utsiden av vinduet til sikkerhetscellene. Ombudsmannen merker seg samtidig at lysdimmere på sikkerhetscellene ikke er montert og at innsatte derfor fortsatt må sitte i full belysning også om natten. Det er alvorlig at innsatte på denne måten fratras muligheten til søvn og normal døgnrytme. Fengselet oppgir at man er i dialog med Statsbygg angående montering av lysdimmere på sikkerhetscellene, og at dette vil bli gjort i nærmeste fremtid.

Sivilombudsmannen understreker viktigheten av at å belysningen om natten kan dempes og ber om å bli orientert om det så snart disse er montert, og senest innen 10. oktober.

7. Tilsyn, ivaretagelse og vurdering av opphør/ Opphold i friluft ved bruk av sikkerhetscelle

Sivilombudsmannen merker seg at fengselet er i gang med å oppdatere rutiner for håndtering av innsatte som er plassert på sikkerhetscelle. Rutinene vil også omfatte plikt til å innhente tolk og føringer i henhold til oppholdets varighet.

Ombudsmannen merker seg videre at fengselet argumenterer for at daglig utendørs aktivitet ikke er et krav innsatte på sikkerhetscelle har etter gjeldende lov, og at ombudsmannens anbefaling dermed kan bidra til å forlenge opphold på sikkerhetscelle. Ombudsmannen er uenig i dette og understreker at opphold på sikkerhetscelle alltid skal avsluttes så fort vilkårene for dette ikke lenger er tilstede. Dersom en innsatt i forbindelse med et opphold utendørs ikke lenger oppfyller vilkårene for tiltak etter § 38, vil dette utelukkende være positivt. Det påligger fengselet et ansvar for aktivt å legge til rette for at tiltaket kan avsluttes og vedtaket opphøre. Tilgang til friluft kan være en god måte å påvirke situasjonen til innsatte på sikkerhetscelle. Ombudsmannen understreker videre at fordi forholdene ved sikkerhetscellene i fengselet var spesielt dårlige ved Ullersmo fengsel, med verken mulighet til utsikt fra cellen eller direkte dagslys, blir det enda viktigere at fengselet strekker seg langt for å gi innsatte på sikkerhetscelle mulighet til opphold i friluft. Særlig viktig er dette for innsatte som har opphold på sikkerhetscelle som varer utover 24 timer.

Sivilombudsmannen imøteser orientering om hvordan anbefalingen følges opp.

8. Bekledning under opphold på sikkerhetscelle

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet utfører en risikovurdering med tanke på selvmordsfare ved innsettelse på sikkerhetscelle. Denne konkluderer med at dersom selvmordsfare finnes, gis innsatte en rivesikker poncho. Dersom selvmordsfare ikke foreligger, får innsatte bruke egne klær. I uavklarte tilfeller oppgir fengselet at innsatte gis en t-skjorte og korte benklær, og at det føres tilsyn hvert 15. minutt.

Imidlertid oppgir fengselet at dersom den innsatte verken får tildelt korte benklær eller klær til å ha på overkroppen, skal han få tilbud om to tepper. Ombudsmannen stiller seg spørrende til hvilke situasjoner dette omfatter, og gjentar at innsatt som hovedregel skal bruke egne klær på sikkerhetscelle. Situasjoner hvor innsatte må være uten klær på sikkerhetscelle innebærer en stor risiko for umenneskelig og nedverdiggende behandling.

Det ønskes klargjort at fengselet alltid tilbyr rivesikker poncho i tilfeller der selvmordsfare umuliggjør bruk av egne klær.

9. Isolasjon på avdeling Z-øst

Som beskrevet i rapporten, er isolasjon forbundet med risiko for helseskader, særlig av psykisk karakter. Innsatte på Z-øst var alene på cellen i 23 timer eller mer i døgnet. Sivilombudsmannen er sterkt bekymret for ivaretagelsen av de isolerte innsatte ved denne

avdelingen, da det synes å mangle et overordnet ansvar for de som opphold seg ved avdelingen over lengre tid.

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet beskriver at renhold av cellen i utgangspunktet er innsattes eget ansvar, men at de får bistand av personalet minimum en gang i uken dersom dette trengs. Dette synes derimot ikke å stemme med ombudsmannens egne observasjoner, da det på besøkstidspunktet var flere celler hvor de hygieniske forholdene var svært kritikkverdige. Fengselet påpeker også at innsatte ikke kan tvinges til å utføre personlig hygiene, men at innsatte oppmuntres til å ivareta dette både av personalet og av helsepersonell.

Ombudsmannen etterlyser konkrete tiltak for hvordan innsatte bedre ivaretas når det gjelder oppfølging av renhold og hygiene.

Sivilombudsmannen merker seg at det som et ledd i renoveringen av avdeling Z-øst planlegges et eget aktivitetsrom som skal plasseres utenfor avdelingen, til bruk for innsatte som vanligvis ikke kan tas ut. Målsettingen er tilbud om daglig aktivisering. Dette vurderes som et positivt isolasjonsskadeforebyggende tiltak.

Sivilombudsmannen merker seg at fengselet opplyser at det kontinuerlig jobbes med å redusere antall dager innsatte sitter utelukket fra fellesskapet. Samtidig vurderes bemanningssituasjonen rundt den enkelte, og betjenter, sosialkonsulent, prest og fritidsleder oppgis å ivareta innsattes behov for meningsfull menneskelig kontakt.

Med bakgrunn i ombudsmannens funn fra besøket, etterlyses det mer konkrete tiltak for å avhjelpe fare for isolasjonsskader og risiko for krenkelse av innsattes menneskerettigheter.

10. Særskilt om isolasjon av mennesker med psykiske lidelser

Sivilombudsmannen ser det som svært positivt at fengselet har iverksatt tiltak for å styrke ansattes kompetanse vedrørende psykiske lidelser hos innsatte. Samtlige betjenter ved avdeling Z får nå veiledning fra spesialisthelsetjenesten i fengselet, og dette antas å øke både trygghet hos de ansatte og kvalitet på samhandling med innsatte med psykiske lidelser.

11. Kroppsvisitasjon

Sivilombudsmannen har merket seg at det er utarbeidet nye rutiner for kroppsvisitasjon av innsatte. Visitasjon skal gjøres trinnvis og som hovedregel av ansatte med samme kjønn som den innsatte. Rutinene trådte i kraft 1. mai 2018. Dette er en positiv endring.

12. Sikkerhet og følelse av trygghet

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet har en visjon om å skape trygge omgivelser både for innsatte og ansatte. Dette er positivt. Imidlertid ble det erfart gjennom besøket at mange innsatte ikke følte seg trygge. Dette kan det være flere grunner til, men en av

hovedfaktorene innsatte selv pekte på, var den manglende tilstedeværelsen av ansatte i fellesområdene på avdelingene. Likeledes var det stor enighet om at det var for få ansatte på vakt, eksempelvis var det ved én avdeling 20 innsatte og kun to betjenter på vakt. Dette er en krevende situasjon å holde oversikt og arbeide godt med dynamisk sikkerhet i. Det bemerkes videre at fengselet har gode refleksjoner rundt enkelte særskilt sårbare grupper, og deres opplevelse av utrygghet.

Ombudsmannen ser at manglende tilstedeværelse av ansatte til dels har sammenheng med rammebetingelser. Ombudsmannen finner grunn til å minne om at ressursmangel, som understreket i rapporten, ikke kan forsvare soningsforhold som krenker innsattes menneskerettigheter, og ber sentrale myndigheter merke seg dette. Det er likevel fengselets ansvar å kontinuerlig arbeide for å sikre at fengselet oppleves som et trygt sted for innsatte.

Det bes om en nærere orientering om fengselets konkrete arbeid med å gjennomføre sin visjon om å skape trygge omgivelser for sine innsatte.

13. Informasjon ved innkommst

Sivilombudsmannen har merket seg at inntaksavdelingen er tatt i bruk igjen, og at det er nedsatt en arbeidsgruppe som skal utarbeide nytt informasjonsmateriell som alle innsatte skal få utdelt ved innsettelse. Arbeidet er forventet å være ferdigstilt i disse dager.

Sivilombudsmannen ønsker tilsendt det nye informasjonsheftet samt informasjon om hvilke språk dette er oversatt til.

14. Helsetjenester

Tilsyn med isolerte

Sivilombudsmannen har merket seg at helsetjenesten har hatt en systematisk gjennomgang av kvalitetssystem, prosedyreverk og praksis for å evaluere oppfølgingen av isolerte innsatte. Helsetjenesten har innført daglig tilsyn med isolerte, og prosedyren ble evaluert i løpet av mai 2018. Tilsyn blir prioritert daglig på virkedager, og dersom den innsattes helsesituasjon ikke er kjent, vil det føres tilsyn også i helger og på helligdager. Ombudsmannen er av den oppfatning at helsetjenesten bør følge de internasjonale retningslinjene og sørge for daglig tilsyn til alle isolerte innsatte.

Vurdering av selvmordsfare

Sivilombudsmannen har merket seg at anbefalingen om at vurdering av selvmordsfare som eget punkt i skjemaet for innkommstamtale er tatt til etterretning.

Avvik i forbindelse med utdeling av medikamenter

Sivilombudsmannen har merket seg at helsetjenesten er gjort kjent med fire typer mulige avvik. I en periode har helsetjenesten og fengselet blitt enige om å samarbeide om alle avvik for å finne forbedringsområder. Dette er positivt. Det er også igangsatt et tiltak mot avvik ved innføring av multidose. Evaluering av dette tiltaket ble gjort i mai.

Sivilombudsmannen ønsker en orientering om evalueringen av dette tiltaket.

Konfidensialitet

Sivilombudsmannen har merket seg at helsetjenesten har gjort enkelte endringer på samtalelappene. Det skal ikke lenger innhentes signatur fra tjenestemann når det ønskes samtale med helsetjenesten, og det står opplyst at samtalelappen kan legges i konvolutt.

15. Fritidstilbud, utetid fra celle og lufting

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet nylig har hatt en gjennomgang av sine rutiner, og at disse er endret slik at de innsatte til sammen har fellesskap med andre 8 timer i døgnet. Dette er positivt.

Imidlertid er to av avdelingene unntatt fra dette, mottaksavdelingen Y og avdeling Z-Øst som ble brukt for varetektsinnsatte ilagt fullstendig isolasjon og innsatte utelukket fra fellesskapet. Manglende aktivisering og menneskelig kontakt kan utgjøre stor risiko for innsattes helse og velferd. Ombudsmannen bemerker at det til tross for at mottaksavdelingen er et sted innsatte normalt er relativt kort tid, er denne tiden er sårbar fase for innsatte hvor blant annet selvmordsfaren er høy. Det er derfor spesielt viktig at meningsfull menneskelig kontakt opprettholdes i så stor grad som mulig, og at utetiden fra cellen tilsvarer minimumskravet fra CPTs standarder.

Sivilombudsmannen har merket seg at det er nedsatt en egen arbeidsgruppe som skal se nærmere på hvordan uteområdene kan benyttes på hensiktsmessig måte. Dette er positivt.

Ombudsmannen ber om å bli gjort kjent med tidsplanen for dette arbeidet.

16. Besøk

Sivilombudsmannen har merket seg at det i forbindelse med oppussingen av fengselet er bygget et eget mottaks- og besøkshus. I forbindelse med dette har fengselet endret sine rutiner slik at alle kontrollerte besøk hvor barn er tilstede skal gjennomføres i besøksrom uten andre samtidige besøk. Dette er en god praksis.

17. Bruk av telefon og Skype

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet er i gang med å revidere det interne regelverket for innsattes bruk av Skype, samt at det arbeides med å få installert det tekniske utstyret i besøksavdelingen. Arbeidet har grunnet sykdom blitt forsinket, og antas være ferdigstilt 1. juli 2018.

Ombudsmannen ber om å bli orientert om antall innsatte som vil være i målgruppen for å benytte denne formen for kommunikasjon med familie og venner.

På bakgrunn av merknadene i punkt 2–17 ovenfor, ber ombudsmannen om at en ny skriftlig tilbakemelding fra Ullersmo fengsel og forvaringsanstalt sendes innen 10. oktober 2018.

For ombudsmannen

Helga Fastrup Ervik
kontorsjef

Aina Holmén
seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.